

Про стан наукових досліджень відносин за участю гаражного кооперативу та його учасників

Снегірьов О. М.

адвокат

orcid.org/0000-0001-9926-1654

snegirov_oleg@mail.ru

Ключові слова:

теоретична розробка, стан досліджень, учасник цивільних відносин, юридична особа, організаційно-правова форма юридичної особи, гаражний кооператив, учасник гаражного кооперативу.

Робота присвячена розгляду стану теоретичних розробок стосовно дослідження відносин за участю гаражного кооперативу та його учасників. У роботі автор виділяє національні та зарубіжні розробки у цьому напрямі та визначає перспективу їх застосування під час проведення подальшого дослідження відносин за участю гаражного кооперативу та його учасників. Зосереджується увага на тому, що цивілістичні розробки за цією тематикою не поширені й були проведені за радянських часів. Сучасні дослідження, проведені в межах суміжних галузей права, фрагментарні і не містять необхідних для цивілістичного дослідження елементів. Дослідження гаражного кооперативу, які були проведені в суміжних галузях знань, не здатні створити основу для об'єктивного розгляду сьогоденних питань, що існують у сфері відносин за участю гаражних кооперативів.

У роботі звертається увага на складність тематики гаражного кооперативу та наявність в її складі системи елементів, які становлять тематику окремих теоретичних розробок. До цієї системи варто зарахувати роботи з тематики юридичних осіб, як учасника цивільних відносин, кооперативів та наявних видів таких організацій, суб'єктивних прав та обов'язків учасників кооперативів, юридичних осіб та учасників цивільних відносин загалом. У процесі розгляду окремих досліджень із наведених напрямів автор оцінює їхні позитивні сторони та перспективу їх застосування в розгляді питань щодо гаражного кооперативу як учасника цивільних правовідносин. Зважаючи на популярність тематики кооперації, автор також звертає увагу на систему теоретичних розробок, проведених у наведених напрямках у суміжних галузях знань, зокрема в теорії права, екологічному та господарському галузях права.

Окрема увага в роботі приділена нагальним проблемам цієї галузі, сутність яких міститься у правовому становищі сучасних гаражних кооперативів, проявів та форм участі цих юридичних осіб у цивільних відносинах, ступені та якості участі в їхньому складі фізичних осіб їх учасників, особливостях набуття та відчуження ними майна. Автор підкреслює гострий характер таких проблем та неможливість їх системного та всебічного вирішення з огляду на незадовільний стан правового регулювання таких відносин із позиції чинного національного законодавства.

Наприкінці дослідження автор доходить висновку про необхідність окремого та всебічного розгляду тематики гаражного кооперативу в межах науки цивільного права.

On the state of scientific research of relations with the participation of the garage cooperative and its participants

Snegirev O. M.

Lawyer

orcid.org/0000-0001-9926-1654

snegirov_oleg@mail.ru

Key words:

theoretical development, state of research, participant in civil relations, legal entity, organizational and legal form of a legal entity, garage cooperative, participant in a garage cooperative.

The work is devoted to the consideration of the state of theoretical developments concerning the study of relations with the participation of a garage cooperative and its members. In the work the author singles out national and foreign developments in this direction and determines the prospects of their application in the further study of relations with the participation of the garage cooperative and its members. Attention is focused on the fact that civilian developments on this topic are not widespread and were carried out during the Soviet era. Modern research conducted within related areas of law is fragmentary and does not contain the necessary elements for civil study. Studies of garage cooperatives that have been conducted in related fields of knowledge are therefore not able to provide a basis for an objective consideration of current issues that exist in the field of relations with the participation of garage cooperatives.

The paper draws attention to the complexity of the subject of the garage cooperative and the presence in its composition of a system of elements that make up the subject of individual theoretical developments. This system should include work on legal entities as members of civil relations, cooperatives and existing types of such organizations, the subjective rights and responsibilities of members of cooperatives, legal entities and participants in civil relations in general. When considering individual studies in these areas, the author evaluates their positive aspects and the prospects of their application when considering issues related to the garage cooperative as a participant in civil relations. Considering the popularity of cooperation, the author also draws attention to the system of theoretical developments carried out in these areas in related fields of knowledge, in particular, in the theory of law, environmental and economic fields of law.

Particular attention is paid to the urgent problems of this industry, the essence of which is contained in the legal status of modern garage cooperatives, manifestations and forms of participation of these legal entities in civil relations, the degree and quality of participation in their composition of individuals, their acquisition and alienation of property. The author emphasizes the acute nature of such problems and the impossibility of their systematic and comprehensive solution given the unsatisfactory state of legal regulation of such relations from the standpoint of current national legislation.

At the end of the study, the author concludes that it is necessary to consider a separate and comprehensive topic on the garage cooperative within the science of civil law.

Постановка проблеми. В умовах розвитку приватного сектора економіки на окрему увагу заслуговують відносини за участю юридичних осіб приватного права. Особливо це стосується тих із них, що є особливо затребуваними в суспільстві, адже виконують найважливіші соціальні та споживчі функції. Зокрема, це стосується гаражних кооперативів, які здобули особливу популярність у соціумі.

Відносини за участю гаражного кооперативу та його членів є видом здійснення громадянами конституційного права на об'єднання в політичні партії та інші організації, яке гарантоване ст. 36 Конституції України.

Розвиток відносин за участю гаражного кооперативу та його членів у суспільстві пов'язаний з урбанізацією населених пунктів, підвищенням критеріїв безпеки та умов експлуатації автомо-

білів, наданням відповідних послуг у цій галузі. Звісно, спочатку це було актуально для мегаполісів та значних населених пунктів, пізніше – для міст із менш значущою демографією. Тому визначити момент, коли саме виникли ці відносини й відбулося їх становлення, досить важко. Вважаємо, такий момент умовно можна датувати в часі тим, що Карл Бенц винайшов, а Готліб Даймлер вдосконалив автомобіль як засіб пересування із двигуном внутрішнього спалювання. Отже, за своїм існуванням у часі ці відносини є порівняно новими й суттєво поступаються іншим цивільним відносинам, зокрема щодо права власності, цивільно-правових договорів та ін.

Нині розглядувані відносини мають низку проблем. Серед них слід визначити намагання таких кооперативів перетворитися на широкопрофільні й існування в них різних організаційно-правових форм, які відображають суміжні напрями діяльності (гаражно-будівельні кооперативи, споживчі кооперативи, об'єднання співвласників гаражів та ін.); змінився концепт підприємництва, що відбилося на організації ведення справ у межах такої юридичної особи та відношеннях цих юридичних осіб із зовнішніми учасниками цивільних відносин, змінилися порядок та способи отримання гаражів на праві власності, що пов'язано з радикальними перетвореннями у позитивному регулюванні цивільних відносин із прийняттям ЦК України у 2003 році.

Метою статті є дослідження стану теоретичних розробок відносин за участю гаражного кооперативу та його учасників.

Викладення основного матеріалу дослідження. Початок розвитку правової доктрини в напрямі дослідження відносин за участю гаражного кооперативу та його учасників варто відраховувати із проведення О.М. Ковалем окремого дослідження, присвяченого праву громадян на об'єднання в гаражно-кооперативне товариство [1]. У цій роботі автор приділив увагу правовій природі права громадян на об'єднання в гаражно-кооперативні товариства [1, с. 8] та здійсненню громадянами цього права [1, с. 15]. За результатами проведеного дослідження він розробив низку висновків та пропозицій. Зокрема, запропонована організаційно-правова форма такої юридичної особи за назвою «гаражно-кооперативне товариство» [1, с. 5], гарантоване Конституцією право громадян на об'єднання в суспільне товариство О.М. Коваль визначає як конституційну основу права громадян на об'єднання в гаражно-кооперативне товариство [1, с. 5]. Це право автором досліджене в аспектах цивільної правоздатності, як елемент правовідношення загального типу, що опосередковують взаємні процедурні права та обов'язки між громадянами та державою,

як елемент цивільного правовідношення, що опосередковує взаємні процедурні права між членами-засновниками та юридичною особою [1, с. 6]. Вирішені окремі проблеми права власності членів товариства на приналежне їм майно. У зв'язку із цим деталізована нова правова модель, згідно з якою член товариства, який повністю здійснив пайовий внесок, набуває право власності на надане йому майно (гараж), а також можливість на похідне придбання цього майна за договорами купівлі-продажу, міни, дарування та ін. [1, с. 5]. Зроблені кроки щодо осмислення розглядуваних відносин у межах приватного права. Так, автором визначене право на об'єднання до гаражно-кооперативного товариства як таке, що є елементом двох видів правовідносин – приватних та публічних [1, с. 6]. Визначені аспекти захисту права щодо об'єднання громадян у гаражно-будівельний кооператив, розглянуті прояви зловживання правом у цій галузі і намічені шляхи подолання такого правового стану [1, с. 22–23]. Аналіз наведених пропозицій свідчить про те, що на момент проведення О.М. Ковалем окремого дослідження права громадян на об'єднання у гаражно-кооперативне товариство вони були новаторськими та раціональними. Згадане дослідження було проведено у 1991 р., тобто в період зміни влади та державного устрою у країні. Тому, по-перше, його результати побудовані на законодавстві Радянського Союзу й не враховують специфіки правового регулювання цих відносин за законодавством України. По-друге, сучасні відносини насичені проблемами, що пов'язані з формуванням та становленням приватного сектора економіки, отже, зазначена робота не може містити сучасних ефективних шляхів їх вирішення. По-третє, з моменту заснування України як незалежної держави в цивілістиці суттєво змінилось уявлення про юридичних осіб та їхні організаційно-правові форми. Так, І.В. Спасибо-Фатєєва зазначає, що класифікації юридичних осіб на установи та товариства нині замало. На її погляд, більш вдалим є класифікувати юридичні особи як комерційні та некомерційні [2, с. 76]. Вважаємо, що це безпосередньо стосується законодавства про кооперацію. По-четверте, в науці змінилися й уявлення про забезпечення та захист суб'єктивних прав учасників цивільних відносин, у тому числі учасників юридичних осіб. Зокрема, модель забезпечення та захисту таких прав вже не має публічно-правового підґрунтя й майже не потребує участі в таких заходах держави або окремих компетентних державних органів та представництв. Отже, дослідження В.М. Ковалю варто вважати теоретичною основою в дослідженні відносин за участю гаражного кооперативу та його учасників, ідеологічним фундаментом у процесі

розгляду схожих правових проблем у цій галузі, але тільки в аспекті певного етапу становлення цивілістичної доктрини з цього напрямку.

Нині в межах вітчизняної науки цивільного права на самостійному рівні досліджено правове становище виробничого кооперативу [3]. У роботі, присвяченій дослідженню права власності садівницького товариства та його членів, розкриті питання стосовно відповідних кооперативів [4, с. 54–59]. Виходячи з цього, можна констатувати, що тематика щодо розгляду питань стосовно окремих видів кооперативів і кооперації взагалі не є популярним стрімом у сучасній цивілістиці.

У процесі розгляду відносин за участю гаражного кооперативу та його учасників важливу роль відіграють фундаментальні розробки, що присвячені тематиці юридичних осіб. Так, нині в цивілістиці розкриті питання щодо організаційно-правових форм юридичних осіб приватного права [5], визначені аспекти юридичної відповідальності юридичних осіб [6], об'єднання юридичних осіб у цивільному праві [7], правочиноздатності юридичної особи та її здійснення [8], створення юридичних осіб приватного права [9], припинення юридичних осіб із правонаступництвом [10] та ін. Водночас їхній зміст безпосередньо не стосується гаражного кооперативу як юридичної особи. Тому окремі частини наведених робіт стосовно розглядуваних відносин можуть бути запозичені як концептуальна основа в процесі розгляду окремих аспектів стосовно правового становища кооперативу, особливостей його створення, припинення та ін. Водночас наведені розробки не можуть становити основу дослідження відносин за участю гаражного кооперативу та його учасників, адже не містять специфіки стосовно гаражного кооперативу як учасника цивільних відносин.

Окреме місце в системі досліджень із розглядуваного напрямку посідають розробки, проведені в теорії права, галузях екологічного права, господарського права тощо. Так, маємо на увазі теоретичні роботи Г.А. Волошкевича [11], Я.З. Гаєцько-Колотило [12], О.В. Гафурової [13], В.М. Масіна [14], В.О. Коверзнева [15] та ін. Аналіз цих робіт свідчить про те, що в їхньому змісті вирішені важливі питання щодо історичних аспектів становлення певних видів кооперації, організаційно-правових форм сучасних кооперативів, особливостей їх застосування, зокрема в сільському господарстві, забезпечення та захисту суб'єктивних прав учасників таких організацій та ін. Ці роботи проведені на базі не цивільного, але ж суміжно-галузевих законодавств, їхній зміст не орієнтований на сучасні теоретичні розробки, які проведені в цивілістиці щодо юридичних осіб та їх окремих організаційно-правових форм, аспекти забезпе-

чення та захисту прав учасників таких організацій не мають в основі цивілістичних механізмів. Тому зазначені розробки в дослідженні правового становища гаражного кооперативу можуть бути застосовані лише субсидіарно.

У процесі розгляду стану досліджень відносин за участю гаражного кооперативу та його учасників важливу роль відіграють теоретичні розробки зарубіжних авторів. Так, оскільки гаражні кооперативи зазвичай мають організаційно-правову форму споживчих кооперативів, варто виділити роботи С.В. Тичініна [16], Д.М. Парфир'єва [17], І.І. Ромашкової [18], Д.В. Степанова [19] та ін. Аналіз наведених робіт свідчить про те, що вони виконані на досить високому теоретичному рівні, в їхньому змісті визначені актуальні проблеми, що стосуються правового становища споживчих кооперативів як юридичних осіб та учасників цивільних відносин, правового становища їх учасників, специфіки їхньої участі у відносинах як у межах організації, так й ззовні, правового режиму майна такої юридичної особи та їхніх учасників та ін. Водночас варто звернути увагу, що так само, як і в національній правовій доктрині, серед наведених робіт немає теоретичної розробки, яка б була безпосередньо присвячена гаражному кооперативу як юридичній особі та учаснику цивільних відносин. Крім того, наведені дослідження виконані на базі зарубіжного законодавства, тому наявний у цих роботах механізм вирішення проблем цієї галузі побудований на базі зарубіжного законодавства. Отже, безумовне їх залучення до осмислення проблем, що існують у відносинах за участю гаражного кооперативу та його членів, є неможливим.

Тематика кооперації є популярною в суміжних галузях знань. Це стосується галузі економіки та окремих напрямків цієї науки. Оскільки гаражні кооперативи зазвичай мають організаційно-правову форму споживчого кооперативу, варто відзначити роботи, що були присвячені ефективності соціально-економічної діяльності підприємств та організацій споживчої кооперації [20], управлінню споживчою кооперацією як соціально-економічною системою [21] та ін. Ці розробки в достатньому обсязі розкривають проблематику споживчої кооперації з ракурсу економічної теорії. Водночас вони побудовані на системі специфічних методів, не пов'язаних з юриспруденцією. Тому вони не можуть у достатньому обсязі становити основу для вирішення правових проблем, що існують у сфері відносин за участю гаражного кооперативу та його учасників. Отже, їх залучення до дослідження розглядуваних відносин може бути тільки субсидіарним.

З моменту проведеного О.М. Ковалем окремого дослідження стосовно тематики гаражного

кооперативу минуло досить багато часу. Через низку соціальних змін та перетворень у соціумі гаражні кооперативи змінили своє первинне функціональне призначення. Так, в умовах стрімкого демографічного розвитку та дефіциту на житло гаражі нині переобладнуються для систематичного проживання громадян шляхом прибудови окремих приміщень, добудови другого або навіть третього поверху. У тому числі, сучасні гаражі розглядаються і як місця для проведення побуту та розваг. Маємо на увазі те, що в зазначених прибудовах та надбудовах з'являються кімнати для більярду, спеціально обладнані кімнати для відпочинку, лазні тощо. Усе це свідчить про те, що сучасне розуміння гаражу в гаражному кооперативі потребує сьогоденного визначення правового становища такої юридичної особи, специфіки правового регулювання відносин за участю цих учасників цивільних відносин та їхніх членів.

Залишаються невирішеними проблеми із, якщо можна так мовити, «стихійними» або «прибудинковими» гаражними кооперативами. Останні створювались за рішеннями міських рад за радянських часів, які в індивідуальному порядку надавали дозволи інвалідам для будівництва гаражів на прибудинковій території багатоквартирних будинків. Але ж надалі потреба в гаражах тільки збільшувалась, так само збільшувалась й кількість інвалідів, що потребують місця під розміщення гаражу в такій території. З часом біля багатоквартирних будинків зростали цілі кооперативи. Проблема тут має вираження в тому, що тих громадян, що були ініціаторами виділення для гаражів відповідних земельних ділянок, вже давно немає в живих. Строки володіння такими земельними ділянками також вже вийшли, легальних механізмів для набуття права власності на ці ділянки новими володільцями не існує. Водночас розвитку власного бізнесу потребують сучасні будівельні компанії, які отримують у міських рад

відповідні земельні ділянки на легальних підставах, на яких й розташовані зазначені «стихійні» гаражні кооперативи. Авжеж будівельні компанії просять «володільців» гаражів прибрати ці гаражі та залишити земельні ділянки, на що останні відповідають відмовою. Діалоги між зазначеними суб'єктами заходять у тупик, перетворюючись на антагонізми або навіть цілі війни.

Поширеною та старою є й проблема «покинутих» гаражів у гаражних кооперативів: їхні учасники не доглядають за своїми гаражами, не платять членські внески, але й свій вихід з юридичної особи належним чином не оформили. Тому проблема утримання цих гаражів лягає на плечі інших учасників, які добросовісно сплачують членські внески. Внески «неплатників» пропорційно розподіляються між добросовісними учасниками юридичної особи. На наш погляд, однією з причин є неефективність сучасних організаційно-правових форм юридичних осіб, на базі яких створюються гаражні кооперативи. Зокрема, видається, що організаційно-правова форма ані гаражного, ані споживчого кооперативу не враховують ефективних механізмів розподілу права власності між учасниками юридичної особи, а, головне, «буферних зон» юридичної особи у вигляді загальних проїздів, комунальних мереж, загальних господарських будівель та споруд.

Висновки. Наведений спектр проблем у розглядуваній галузі не є вичерпним. Водночас їх аналіз свідчить про актуальний та гострий характер. Видається можливим констатувати, що сучасний стан теоретичних розробок, присвячених дослідженню відносин за участю гаражного кооперативу та його учасників, є незадовільним. Своєю чергою, це обґрунтовує необхідність ретельного переосмислення зазначених проблем і вироблення актуальних шляхів їх вирішення. У цьому і вбачається перспектива проведення подальших досліджень у цьому напрямі.

Література

1. Коваль А.М. Право граждан на объединение в гаражно-кооперативное товарищество : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.03. Харьков, 1991. 24 с.
2. Спасибо-Фатеева І. Юридичні особи за Цивільним кодексом України. *Право України*. 2014. № 2. С. 70–79.
3. Мавліханова Р.В. Виробничі кооперативи як суб'єкти цивільного права : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.03. Харків, 2005. 212 с.
4. Машуков Р.О. Право власності садівницького товариства та його членів : монограф. Луганськ : СПД Рєзніков В.С., 2011. 280 с.
5. Кучеренко І.М. Організаційно-правові форми юридичних осіб приватного права. Київ : ІДіП, ДП «Юридичне видавництво «Аста», 2004. 328 с.
6. Примак В.Д. Цивільно-правова відповідальність юридичних осіб : монографія. Київ : Юрінком Інтер, 2007. 432 с.
7. Бейцун І.В. Об'єднання юридичних осіб в цивільному праві: порівняльно-правовий аналіз : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.03. Київ, 2006. 18 с.
8. Фролов В.Д. Правочиноздатність юридичної особи та її здійснення за цивільним законодавством України (цивілістичний аспект) : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.03. Одеса, 2004. 20 с.

9. Черевко П.П. Створення юридичних осіб приватного права : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.03. Київ, 2009. 26 с.
10. Юркевич Ю.М. Припинення юридичних осіб з правонаступництвом : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.03. Київ, 2009. 19 с.
11. Волошкевич Г.А. Розвиток споживчої кооперації на землях наддніпрянської України у другій половині ХІХ – на початку ХХ ст. (історико-правове дослідження) : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.01. Одеса, 2007. 266 с.
12. Гаєцька-Колотило Я.З. Організаційно-правові форми сільськогосподарської кооперації в Україні : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.06. Київ, 2003. 18 с.
13. Гафурова О.В. Права та обов'язки членів сільськогосподарських виробничих кооперативів : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.06. Київ, 2005. 20 с.
14. Масін В.М. Проблеми правового забезпечення розвитку сільськогосподарських обслуговуючих кооперативів : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.06. Одеса, 2008. 194 с.
15. Коверзнев В.О. Господарсько-правовий статус виробничих кооперативів : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.04. Донецьк, 2012. 20 с.
16. Тычинин С.В. Гражданско-правовое регулирование потребительской кооперации в России : автореф. дис. ... докт. юрид. наук : 12.00.03. Санкт-Петербург, 2004. 40 с.
17. Парфирьев Д.Н. Гражданско-правовой статус и организационно-правовая форма потребительского кооператива : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.03. Казань, 2006. 22 с.
18. Ромашкова И.И. Правовой режим имущества потребительского кооператива : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.03. Москва, 2011. 24 с.
19. Степанов Д.В. Возникновение права собственности у граждан на находящиеся у них во владении земельные участки, дачи, гаражи и индивидуальные жилые дома : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.03. Краснодар, 2008. 23 с.
20. Мілька А.І. Ефективність соціально-економічної діяльності підприємств та організацій споживчої кооперації : дис. ... канд. економ. наук : 08.00.04. Полтава, 2016. 196 с.
21. Маркіна І.А. Управління споживчою кооперацією як соціально-економічною системою: теорія та практика : автореф. дис. ... докт. економ. наук : 08.02.03. Донецьк, 2006. 35 с.

References

1. Koval, A.M. (1991). Pravo grazhdan na obyedineniye v garazhno-kooperativnoye tovarishstvo [The right of citizens to join in the garage-cooperative partnership]. Extended abstract of candidate's thesis. Kharkov. Kharkovsky ordena trudovogo krasnogo znameny uridichesky institute im. F. Dzerzhinskogo. [In Russian].
2. Spasibo-Fateyeva, I. (2014). Uridichny osobi za Tsvilnim kodeksom Ukrainy [Legal entities under the Civil Code of Ukraine]. *Pravo Ukrainy. – law of Ukraine*, 2, 70–79 [In Ukrainian].
3. Mavlihanova, R.V. (2005). Virobnichi kooperativi yak subyekty tsivilnogo prava [Production cooperatives as subjects of civil law]. Candidate's thesis. Kharkov. Nacionakniy universitet vnutrishnikh sprav [In Ukrainian].
4. Mashukov, R.O. (2011). Pravo vlasnosti sadivnitskogo tovarystva ta yogo chleniv [Ownership of the horticultural society and its members]. Lugansk. SPD Riznikov V.S. [In Ukrainian].
5. Kucherenko, I.M. (2004). Organizaciynopravovy formy uridichnikh osib privatnogo prava [Organizational and legal forms of legal entities of private law]. Kiyiv. IDiP, DP «Uridichne vidavnictvo «Asta». [In Ukrainian].
6. Primak, V.D. (2007). Tsvilno-pravova vidpovidalnist uridichnikh osib [ivil liability of legal entities]. Kiyiv. Urincom Inter. [In Ukrainian].
7. Beycun, I.V. (2006). Obyednannya uridichnikh osib v tsivilnomy pravi: porivnyalno-pravoviy analiz [Association of legal entities in civil law: a comparative legal analysis]. Extended abstract of candidate's thesis. Kiyiv. Kiyivsky nats. un-t. imeni Tarasa Shevchenko. [In Ukrainian].
8. Frolov, V.D. (2004). Pravochinozdatnist uridichnoyi osoby ta yiyi zdiysnennya za tsivilnim zakonodavstvom Ukrayini (tsivilistichniy aspekt) [Legal capacity of a legal entity and its implementation under the civil legislation of Ukraine (civil aspect)]. Extended abstract of candidate's thesis. Odesa. Odeska nats. urid. akadimiya. [In Ukrainian].
9. Cherevko, P.P. (2009). Stvorenya uridichnikh osib privatnogo prava [Creation of legal entities of private law]. Extended abstract of candidate's thesis. Kiyiv. In-t derzhavy I prava im. V.M. Koretskogo, NAN Ukrainy. [In Ukrainian].
10. Urkevich, U.M. (2009). Pripinennya uridichnikh osib z pravonastupnitstvom [Termination of legal entities with legal succession]. Kiyiv. In-t derzhavy I prava im. V.M. Koretskogo, NAN Ukrainy. [In Ukrainian].

11. Voloshkevich, G.A. (2007). Rozvitok spozhivchoyi kooperatsiyi na zemlyah naddnipryanskoyi Ukrayini u drugi polovini XIX st. (istoriko-pravove doslidgenya) [Development of consumer cooperation on the lands of Dnieper Ukraine in the second half of the XIX – early XX centuries. (historical and legal research)]. Candidate's thesis. Odessa. Odesska natsionakna uridichna academia. [In Ukrainian].
12. Gayetska-Kolotilo, Y.Z. (2003). Organizaciyno-pravovi formi silskogospodarskoyi kooperatsiyi. Extended abstract of candidate's thesis. Kiyiv. In-t derzhavy I prava im. V.M. Koretskogo, NAN Ukrainy. [In Ukrainian].
13. Gafurova, O.V. (2005). Prava ta obovyazki chleniv silkogospodarskikh virobnykh kooperativiv [Rights and responsibilities of members of agricultural production cooperatives]. Extended abstract of candidate's thesis. Kiyiv. In-t derzhavy I prava im. V.M. Koretskogo, NAN Ukrainy. [In Ukrainian].
14. Masin, V.M. (2008). Problemi pravovogo zabezpechenya rozvitku silskogospodarskikh obslugovuyuchih kooperativiv [Problems of legal support for the development of agricultural service cooperatives]. Candidate's thesis. Odessa. Odesskiy nats. med. un-t. [In Ukrainian].
15. Koverzev, V.O. (2012) Gospodarsko-pravoviy status virobnykh kooperativiv [Economic and legal status of production cooperatives]. Extended abstract of candidate's thesis. Donetsk. In-t ekonom.-prav. dosl., NAN Ukrainy. [In Ukrainian].
16. Tichinyin, S.V. (2004). Grazhdansko-pravovoye regulirovaniye potrebitelskoy kooperatsiyi v Rossiyi [Civil law regulation of consumer cooperation in Russia]. Extended abstract of candidate's thesis. Sankt-Peterburg. Sankt-Peterburgskiy un-t MVD Rossiyi. [In Russian].
17. Parfiryev, D.N. (2006). Grazhdansko-ghavovoy status i organizatsionno-pravovaya forma potrebitelskogo kooperativa [Civil legal status and organizational and legal form of consumer cooperative]. Extended abstract of candidate's thesis. Kazan. GOU VPO «Kazanski gosudarstvenniy universitet im. Ulyanova-Lenina» [In Russian].
18. Romashova, I.I. (2011). Pravovoy rejim imushchestva potrebitelskogo kooperativa [The legal regime of the property of a consumer cooperative]. Extended abstract of candidate's thesis. Moskva. FGO BU VPO «Vserossiyskaya gosudarstvennaya nalogovaya akademiya Ministerstva finansov Rossiyskoy Federatsiyi». [In Russian].
19. Stepanov, D.V. (2008). Vozniknoveniye prava sobstvennosti u grazhdan na nahodyashiyesya u nikh vo vladenii zemelnye uchastki, dachi, garazhi I individualniye zhiliye doma [The emergence of ownership of citizens in their possession of land plots, summer cottages, garages and individual residential buildings]. Extended abstract of candidate's thesis. Krasnodar. NOU VPO «Institut mezhdunarodnogo prava, ekonomiki, gumanitarnikh nauk I upravleniya im. K.V. Rossinskogo». [In Russian].
20. Milka, A.I. (2016). Effektivnist socialno-ekonomichnoyi diyalnosti pidpriyemstv ta organizatsiy spozhivchoyi kooperatsiyi [Efficiency of social and economic activity of enterprises and organization of cooperation]. Extended abstract of candidate's thesis. Poltava. Vishiy navch. zaklad Ukoopspilki «Poltavskiy universitet ekonomiki I torgivli». [In Ukrainian].
21. Markina, I.A. (2006). Upravleniye spozhivchoyu kooperatsiyeyu yak socialno-ekonomichnoyu sistemou [Management of consumer cooperation as a socio-economic system]. Extended abstract of Doctor's thesis. Donetsk. Donetskiiy derzh. un-t ekonomiki I torgivli im. M. Tugan-Baranovskogo. [In Ukrainian].